

İstanbul Mizahı ve
REŞAT NURİ
GÜNTEKİN'İN
Mizahi Hikâyeciliği

Nebahat Yusoğlu

HECE
İnceleme

Nebahat Yusoğlu: Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakóltesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği'nden 1999 yılında mezun oldu. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde Yüksek lisansını tamamladı. Yine aynı bölümde “Türk Romanında Yol ve Yolculuk” adlı çalışması ile doktorasını tamamladı. Halen bağımsız araştırmacı-yazar olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İSTANBUL MİZAHİ VE
REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN
MİZAHİ HİKÂYECİLİĞİ

Nebahat Yusoglu

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 569

İnceleme

©Hece Yayınları

Birinci Basım

Mart 2020

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-7547-38-5

Baskı

www.emsalmatbaa.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

Ankara T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

*Sevgili Dostlarım Kadriye ve Tefik Yusoğlu'nun
aziz hatıralarına ithafen...*

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ /	9
Mizahi Hikâyeciliğin Gelişimi /	15
Türk Mizahi Hikâyeciliği /	20
Reşat Nuri Güntekin ve İstanbul Mizahı /	31
Reşat Nuri'nin Kullandığı Müstear Adlar /	41
I. BÖLÜM	
Reşat Nuri'nin Mizahi Hikâyelerinde Kullanılan Mizah Türleri /	47
Satir /	49
Satirin Alt Türleri: /	145
Monologlar /	145
Mock Epic /	149
Menippealar /	157
Mizahi Alegori /	172
Parodi /	173
İroni /	198
II. BÖLÜM	
Reşat Nuri'nin Mizahi Hikâyelerinde Dil ve Üslup /	223
Dile Dayalı Mizah - Kelime Oyunları /	239
III. BÖLÜM	
Mizah Tipleri /	255
Mizah Kahramanları Olarak Kadınlar /	288
IV. BÖLÜM	
Mizah İmgeleri /	311
Mizahi Hikâyelerde Gündelik Hayat /	311
Mutfak Mizahı /	313
Giyim Kuşam /	329

Mekân / 342
Şehir Mizahı ve İstanbul'un Sosyal Hayatı / 355
Asrileşme / 374
Mizahçı Gözüyle Edebiyat / 386
Bürokrasi Çarklarında Ezilen Ferd / 399
Yaşlı-Genç Çatışması / 404
Kaynana-Damat Çekişmesi / 414
Dayak / 417
Delilik / 427
İstenmeyen Misafirler / 430
Reşat Nuri Güntekin Neden Mizahi Hikâye Yazmayı Bırakmıştır? / 434
Hikâye Kitaplarına Girmemiş Hikâyeleri / 443

ÖN SÖZ

Türk Mizahi hikâyeciliği'nde adı hak ettiği kadar tanınmayan Reşat Nuri Güntekin, birçok mizah antolojisinde ismine ve hikâyelerine yer verilen önemli bir mizahi hikâye yazarıdır.¹ Yazarın sağlığında bastırıldığı hikâye kitaplarının yanı sıra çeşitli mizah mecmualarında unutulmuş iki yüzü aşkın hikâyesi bulunmaktadır. Bir dönem *Kelebek* adlı bir mizah mecmuasının kurucularından da olan Reşat Nuri'nin mizahçılığını Yusuf Ziya Ortaç şu sözlerle anlatır:

Reşat, yalnız eserlerinin ikinci, üçüncü baskısını görmüş büyük bir romancı, bir hikâye ustası değil, ince bir mizah yazarı idi de. Akbaba'da çok emeği vardır. Hem asıl imzası, hem Ağustos Böceği, Ateş Böceği imzasıyla çeşitli konular üstünde hünerle kalem oynatmıştır. Bunların arasında Balta isimli büyük hikâyesi, bence onun en başarılı eserlerinden biriydi.²

Sedat Simavî de Reşat Nuri üzerine bir yazısında Ömer Seyfettin'in, Güntekin'in hikâyeciliği üzerine düşüncelerini şu sözlerle aktarır:

¹ Bkz. Ömer Özcan, *Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2002.

² Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1960, s.173.

Bir gün mer Seyfettin merhum mutadı olan mteli etvariyle: Reşat Nuri diye bir genç var. Aman cancağızım ondan yazı alalım (Zaman)a gayet vkıfane tiyatro tenkidleri yazıyor. Ama hikâyeleri de enfes... Enfes... Enfes... dedi.³

Fethi Naci, Reşat Nuri'nin mizahçı tarafının hikyelerinden romanlarına akseden yönüne dikkat çekerek onun bu kadar sevilmesini biraz da mizahi diline bağlar:

Ne var ki anlatıcı-kimliği ne olursa olsun Reşat Nuri'nin benöyküsel anlatımla yazılmış romanlarında mizah ögesi, genel olarak, ağır basar. Bu da Reşat Nuri'nin mizahı çok sevmesiyle, bir zamanlar mizah yazıları yazmış olmasıyla açıklanabilir; ayrıca, bu mizah havasının romanların kolay okunmasında payı olduğunu da belirtmek gerek.⁴

Reşat Nuri'nin hikâyeciliği ile romancılığı arasındaki yol ayrımı, yazarın hikyeciliğe daha çok gençlik yıllarında eğilmesi, sonraki dönemlerinde ise olgunlaşan düşüncelerini romanın genişliği içinde anlatmak istemesiyle ortaya çıkar. Fatih Kanter, Reşat Nuri'nin romanları ile hikâyeleri arasındaki farkı, mizahta bulur:

Hikâyelerinde mizah unsurunu daha çok ön planda tutan ve günlük hayattaki umulmaz anlara dikkat çeken Güntekin, romanlarında daha ciddi eleştirel tutumlar sergiler(...) Hikâyelerinde ise romanlarında görmeye alışık olduğumuz duygu yoğunluğunun yerini ince mizah alır. Yine de toplumsal ve bireysel sorunları işleyen yazar, bu sorunları kaba bir realite yerine dünya hali dedirtecek nitelikte iler.⁵

³ Sedat Simavi, "stadla Konuşmalar Reşat Nuri Bey", *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri*, Haz. Hilmi Yceba, Yeni Matbaa, İstanbul, 1957, s.38.

⁴ Fethi Naci, *Reşat Nuri Güntekin'in Romancılığı*, YKY Yayınları, İstanbul, 2003, s.19.

⁵ Fatih Kanter, *lmnn 50. Yılında Belgelerle Reşat Nuri Güntekin*, İnkılâp Kita-

Tüm bu tespitlere rağmen Reşat Nuri Güntekin'in bir mizahçı olarak mizahi hikâyeciliğimizin gelişimindeki yerinin yeterince incelenmemiş olması büyük bir eksikliktir. Yazarın *Kelebek, Diken, Şair, Nedim, İnci, Yeni İnci* gibi mecmualarda yayınlanmış iki yüzü aşkın hikâyesinin Latin alfabesine aktarılmaması, onun bir mizahçı olarak genç nesillerce tanınmamasına sebep olduğu gibi mizah anlayışı hakkında yeterli bir malumat edinilmesi önünde de büyük bir engel olmuştur. Sağlığında bastırıldığı hikâye kitaplarına aldığı öykülerinin daha çok romanlarındaki çizgiyi devam ettirecek nitelikte olması da Reşat Nuri'nin bir mizah yazarından çok dram yazarı olarak görülmesi sonucunu doğurmuştur. Oysaki Reşat Nuri'nin Latin alfabesine çevrilmeyen ve mecmua sayfaları arasında kalan hikâyeleri ile hikâye kitaplarındaki öyküleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde karşımıza ağılatmaktan çok güldüren, mizah tür ve tekniklerini ustalikle kullanan büyük bir mizah yazarı çıkar. Bu düşünceyle Reşat Nuri Güntekin'in hikâye kitaplarında yayınlanmış mizahi hikâyelerine ek olarak tespit edebildiğimiz kadarıyla devrin önemli mizah mecmu- larında kalmış ve Latin harflerine çevrilmemiş iki yüzü aşkın hikâyesini de ele alarak daha geniş bir bakış açısıyla Reşat Nuri Güntekin'in mizah dünyasını tanıtmaya çalıştık.

Reşat Nuri Güntekin'in mizahi hikâyeleri, Osmanlı medeniyetinin her konuda başkenti olan İstanbul mizahını, modern hikâyecilik teknikleri ile yeniden buluşturarak ölümsüzleştirdiğinden çalışmanın giriş bölümünde mizahi hikâyeciliğimizin gelişimini incelemeye çalıştık. Ayrıca Reşat Nuri gibi Türkçenin en büyük yazarlarından birinin varisi olduğu İstanbul mizah mirasının anlaşılması için bu bölümde çok kısa olarak mizah geleneğimizden de söz ettik.

Daha sonraki bölümde ise Reşat Nuri Güntekin'in mizahi hikâyelerinde hangi mizah türlerine uygun hikâyeler yazdığını

---

bevi, İstanbul, 2006, s.30-31.

tespit etmeye çalıştık. Çalışmamızda Oğuz Cebeci'nin *Komik Edebi Türler*⁶ adlı eseri, bize mizah türlerinin sınırlarını belir-memiz açısından yol gösterici oldu. Bu bölümde önce satir, monolog, menippea, parodi, ironi gibi çeşitli mizah türlerinin ve tekniklerinin varoluş gayesini ve özelliklerini anlattıktan sonra Reşat Nuri Güntekin'in bu mizah türlerini hangi hikâ-yelerinde ve ne şekilde kullandığını belirlemeye çalıştık. Batı edebiyatının kazandırdığı birçok mizahi türün iç içe geçmişliği arasında Reşat Nuri Güntekin'in hangi mizahi türlere ve tek-niklere uygun hikâyeler yazdığını tespit etmek bu çalışmanın bir başka zorluğuydu. Enis Batur, *Kara Mizah Antolojisi* adlı çalışmasına eser seçerken mizah türlerinin iç içe geçmişliğini ve bunu yazarların gönüllerince kullanmış olmasının verdiği sıkıntıyı şu sözlerle ortaya serer:

Ancak belli bir tanımdan yola çıkarak tarama yapıldığında, kara mizah çerçevesinde beklenmedik sonuçlar çıktığını hemen vurgulamak gerek. Hiciv, yergi, ironi, mizah apayrı perspektifler ortaya koyuyor; bu da Nefi ya da Eşref'in, Gürpınar ya da Reşat Nuri'nin, Haldun Taner ya da Aziz Nesin'in yazdıklarından bir seçme yapmak gerektiğinde, inanılması güç zorluklar doğuruyor.⁷

Şüphesiz bu durumun en büyük sebebi Reşat Nuri Gün-tekin'in belirli bir mizah tekniğini ve anlayışını benimsememiş olmasıdır. Bu özgürlük yazara istediği konuda rahatça yazma fırsatı tanınmasına rağmen okuyucular açısından Reşat Nuri'yi kategorize etmeleri bakımından sıkıntılı bir durumdur.

Çalışmanın ikinci bölümünde Reşat Nuri Güntekin'in mizahi hikâyelerindeki dil ve üslup konusu ele alınmıştır.

⁶ Oğuz Cebeci, *Komik Edebi Türler*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008. (Bundan son-raki alıntılar bu eser üzerinden yapılacaktır.)

⁷ Enis Batur, *Kara Mizah*, Hil Yayın, İstanbul, 1987, s.11.

Türkçe'nin en büyük ustalarından biri olan Reşat Nuri, hikâyenin en alt katmanına hayata ve insanlara dair bir tez yerleştirerek onun üstünü gündelik hayatın ince ayrıntıları ve konuşma dilinin akıcılığı ile dantel gibi işlemiştir. Reşat Nuri, gerek dilin kendi içindeki boşluklarını yakalamada gerekse mizahta zekâ göstergesi olarak kabul edilen nükte ve kelime oyunları yaratmada son derece başarılı ve ilgi çekici bir mizah yazarıdır.

Üçüncü bölümde ise Reşat Nuri'nin "insan"a ve "toplum"a bakışında önemli ipuçları veren mizah tipleri ele alınmıştır. Her biri kendi muhitinin ve sosyal tabakasının en özel ve seçkin kahramanları olan bu tipler Reşat Nuri'nin güçlü gözlemciliğinin birer eseridirler.

Dördüncü bölüm yazarın hikâyelerinde nasıl güldürdüğü ve ne şekilde güldürdüğü sorusunun cevaplarını veren mizahi konulara ve imgelere yer ayrıldı. Çalışmamızın son bölümde ise Reşat Nuri Güntekin'in bir yazar için genç sayılabilecek bir yaşta mizahi hikâyeye yazmayı bırakmasının sebeplerini araştırmaya çalışarak dolaylı yoldan da olsa mizah dünyamızın genel sorunlarına kısaca değindik.

Akademik hayata atılmamda bana inanan ve elimden tutan değerli hocam sayın Prof. Dr. Birol Emil'e, bu çalışmayı okuyarak değerlendirmesinin yanında ilgisi ve güler yüzüyle çalışma azmimi arttıran merhum Prof. Dr. Orhan Okay'a, bu süreç boyunca bana yol gösteren sevgili hocam Prof. Dr. Sema Uğurcan'a, araştırmalarımı büyük bir sabır ve ilgiyle dinleyip beni yalnız bırakmayan hocam Prof. Dr. Murat Koç'a, sorularımı cevaplama nezaketi göstererek fikirleri ile beni yönlendiren Prof. Dr. Oğuz Cebeci'ye, araştırmalarımı destekleyen eşim Hakan Yusoğlu'na ve sevgili kızlarım Nazlı Sude ile Ece Sema'ya çok teşekkür ederim.

Edebiyat araştırmacılarının çok sık karşılaştıkları sorulardan bir tanesi, yaptıkları çalışmanın ne işe yarayacağı sorusudur. Bir yazarın kullandığı mizahi türler ve konular ancak

ondan ilham almak isteyen başka bir yazarın işine yarar gibi bir kanaat, pratik açıdan maddi başarılarla odaklanmış günümüz insanının, bu ve bunun gibi çalışmaları gereksiz bulmasına sebep olabilir. İronik bir şekilde Reşat Nuri'nin eserlerinde dile getirmiş olduğu gibi insana ve onun sahip olduğu değerlere sadece faydacı bir açıdan bakma ve değerlerdeki yozlaşma bu noktada bir anlam kazanır. Bir yazar, sadece bir yazı yazan değildir. O, mensubu bulunduğu toplumun kültürüyle yoğurduğu ruh ve düşünce dünyasının ürünü eserleriyle, çağına şahitliği bir anlamda resim, heykel gibi plastik sanatların "an"ı ebedileştirmesiyle eş bir şekilde, devrinin insanını tanımamıza, anlamamıza yardım eder. Bu noktada edebiyat, her şeyden önce insanın kendi varlığını anlamlandırmasına ve tanımmasına yardımcı olur. Bu konuda Harold Bloom'un düşüncelerine katılmamak işten değildir:

Edebiyat araştırması, nasıl yapılırsa yapılsın hiçbir toplumu ilerletmeyeceği gibi hiçbir bireyi de kurtarmayacaktır. Shakespeare bizi daha iyi yapmaz, bizi olduğumuzdan kötü de yapmayacaktır ama bize kendi kendimizle konuşurken kendimizi duymayı öğretebilir. Sonuç olarak bize kendimizdeki ve diğerlerindeki değişimi ve belki de değişikliğin en son halini kabul etmeyi öğretebilir.⁸

Bu düşüncelerle Reşat Nuri Güntekin'in mizahçı kimliğiyle dile getirdiği insana ve topluma dair fikirlerinin sonraki nesillere, hem kendilerinden öncekileri tanımaları hem de kendilerini yaşadıkları toplumda daha iyi anlamlandırmaları adına faydalı olacağı düşüncesi, tüm eksiklik ve kusurlarına rağmen, bu çalışmanın varoluş sebebi olmuştur.

⁸ Harold Bloom, *Batı Kanonu Çağların Ekolleri ve Kitapları*, Çev. Çiğdem Pala Mull, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014, s.37.

MİZAHİ HİKÂYECİLİĞİN GELİŞİMİ

İslam Ansiklopedisi'nde “*edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi*” olarak tanımlanan mizah kelimesinin kökeni “şaka ve latife yapmak anlamındaki mezh kökünün masdar ismi olan müzâhtır¹. Güldürmek ve gülmek için oluşturulmaya çalışılan “komik” duygusunun mahiyeti üzerine birçok teori mevcut olmasına rağmen bu konuda tam bir uzlaşmaya varıldığından söz etmek mümkün değildir.² Arthur Koestler, gülme mekanizmasının farklı düşünce kalıplarının birbirleriyle çarpışması sonucunda insandaki saldırgan enerjinin, gülme yoluyla boşalmasıyla çalıştığını düşünür:

Bir fikrin ya da olayın, genelde bir arada düşünülemeyen iki kalıpla birdenbire bağlanması, anlatı ya da anlam akışı gereken duygusal gerilimi taşıyorsa, gülünç bir etki yaratır. Bu duyguların aktığı kanal delinir de beklentilerimiz boşa çıkarılırsa, şimdi artık gereksiz olan gerilim kahkaha biçiminde patlar ya da daha yumuşak bir sou-rire (gülme) biçiminde dışarı akar.³

¹ “Mizah”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, s. 205.

² Oğuz Cebeci'nin, *Komik Edebi Türler* adlı çalışması gülme teorileri konusunda önemli bir kaynaktır. Yazar, Batı'daki sosyal, psikolojik ve fiziksel açıdan gülme kuramlarını ayrıntılı bir şekilde inceleyerek bu sahadaki önemli bir eksikliği gidermiştir.

³ Arthur Koestler, *Mizah Yaratma Eylemi*, Çev. Sevinç Kabakçıoğlu, Özcan Kabakçıoğlu, İris Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 37.